

Componist van een lied over

Over Niek Hermanides

Liedbespreking

In de liedbesprekingen in dit blad staat normaal gesproken de liedtekst op de voorgrond, waarna ik de achtergrond van de dichter en de componist belicht. Deze keer draai ik het om, en staat cantor-organist en componist Niek Hermanides centraal. Over zijn werk en leven is niet veel bekend. Met deze bijdrage breng ik daar graag verandering in.

Jeroen de Haan

Reinikus Hermanides werd geboren op 9 juli 1926 in Amsterdam als tweede zoon van het echtpaar Reinikus Hermanides en Grietje Hermanides-Zwart. Na hem volgden nog een broertje en zusje, zodat het gezin Hermanides uiteindelijk uit zes personen bestond. De jonge Reinikus werd zo goed als zijn hele leven Niek genoemd.

Over het gezinsleven van de familie Hermanides is nagenoeg niets bekend. Wel weten we dat zij van huis uit gereformeerd waren. De jonge Niek ging naar de Ds. C.P. van Eeghenschool, op zo'n kwartier loopafstand van huis. Op 14 oktober 1938, bij het verlaten hiervan, kreeg hij een getuigschrift.

Toen in 1933 het huwelijk van zijn ouders, na veertien jaar, werd ontbonden, raakte zijn vader (van beroep elektrotechnisch ingenieur) uit beeld. Zijn moeder kwam er alleen voor te staan.

In de hongerwinter dook Niek onder in het dorp Opperdoes. De kans dat hij naar Duitsland zou worden gestuurd voor

Niek Hermanides in 1953. Alle foto's: privécollectie

de *Arbeitseinsatz* was voor de achttienjarige Niek niet denkbeeldig. Gelukkig was er in het dorpje een kerk met een orgel waar hij mocht spelen – weliswaar niet zonder hulp van boe-

het naderende einde

renzonen die de balgen traden en met als enige voorwaarde dat Niek eerst het Wilhelmus zou spelen.

Door de scheiding van zijn ouders was het op financieel gebied een moeilijke tijd, zeker in de periode van en vlak na de oorlogsjaren. Zijn zes jaar oudere broer zorgde voor de inkomsten van het gezin en ook Niek droeg daar later hoogstwaarschijnlijk een steentje aan bij.

Niek komt te werken in het drukkerswezen, waarvoor hij in juli 1952 zijn 'Patroonsdiploma Typografie' behaalde. Uitgeverij Jakob van Campen, waar hij werkte, verzorgde ook de gedrukte programma's voor het Concertgebouw. Aan Niek werd dan gevraagd deze op spelfouten te controleren.

Bloed kruipt waar het niet gaan kan: nog voordat Niek zijn Patroonsdiploma behaalde, was hij in zijn orgelspel zo ver gevorderd dat hij op negentienjarige leeftijd kerkdiensten speelde. Hij behaalde in april 1950 zijn 'Getuigschrift voor de praktijk van kerk-orgelspel'. De liefde voor het orgel had Niek van een oom die hem op het instrument wegwijs maakte.

Het zou echter niet bij een Getuigschrift blijven, want Niek ging orgellessen nemen bij Cor Kee. De lessen waren in de Spuiskerk in Amsterdam, een plek waar hij jaren later regelmatig zou spelen als Lutherse kerkmusicus. In 1956 behaalde hij zijn Staatsexamen Orgel-A.

Tijdens deze studie jaren was hij in de Kruiskerk van Amstelveen assistent-organist van Bernard Steenvoort. Op 2 december 1959, eerste Adventszondag, werd Niek benoemd tot organist van het Luthers Diaconessenhuis in Amsterdam. Hierdoor trad hij in dienst van de evangelisch-lutherse gemeente Amsterdam. Ondertussen bleef hij studeren en behaalde in 1960 zijn Getuigschrift-Gehrels, waarmee hij bevoegd was om op de basisschool muziekles te geven.

In de vijftiger jaren ontmoette Niek op de Jongelingsvereniging Helena Maria (Ria) Mulder. Op 26 mei 1954 traden Niek Hermanides en Ria Mulder in het huwelijk. Zij hebben 61 jaar lief en leed gedeeld. Ria deelde met Niek de liefde voor de muziek, zong vele jaren in de later opgerichte cantonierij 'Cantate' en vergezelde hem op menig orgelreisje, excursie en concert.

Ondertussen werd in 1956-1957 de evangelisch-lutherse Augustanakerk gebouwd, waar in 1966 een Van Vulpen-orgel werd geplaatst. Ongeveer met de komst van dit orgel werd ook Niek aangesteld als organist in deze kerk. Als cantor was hij reeds vanaf 1964 verbonden aan het evangelisch-luthers kerkkoor 'Cantate' dat aan de kerk verbonden was en in die functie de opvolger van Marijke Bleij-Pel, wier vader ds. Cornelis Pel, de bouwpastor van deze kerk was.

Vanaf 1968 werkte Niek vele jaren als organist mee aan de IKON-kerkdiensten waarvoor hij regelmatig bewerkingen en melodieën componeerde. Ds. Perla Akerboom, die in Amsterdam enkele jaren met Niek Hermanides samenwerkte, schreef hierover:

*Vaak vertelde Niek met onversneden Amsterdamse humor het verhaal dat hij een keer 's morgens door Wonno (Bleij) werd opgebeld om nog een melodie te schrijven bij de tekst 'Koning Nimrod was de eerste', voor de radio-opname 's middags. Nadat hij op school zijn lessen had gegeven sprong hij in de auto om naar de kerk te gaan, plakte het blaadje met tekst op het dashboard en componeerde al rijdend de zeer geslaagde melodie bij deze tekst. Mede door de vele rode stoplichten lukte het hem om bij aankomst zijn melodie af te leveren!'*¹

Perla Akerboom schetste op mijn verzoek een tijdsbeeld van de periode 1978 - 1984, toen zij als predikant werkzaam was in de Augustanakerk. Een samenvatting daarvan:

De situatie van de lutherse gemeente in Amsterdam, met haar tien wijken, was aan verandering toe. Met een aanstelling van 40% volgde ik bouwpastor ds. Pel op in een wijkgemeente van toen 1.200 pastorale eenheden. De opbouw na WO-II van de nieuwe tuinsteden van Amsterdam en het toewerken naar een nieuw kerkgebouw had een actieve, veelzijdige gemeente opgeleverd. Veel tijd werd besteed aan de samenwerking met organist, koor en kinderkerk, om de eredienst op hoog niveau voor te bereiden en de catechese om jeugd voor te bereiden op hun rol in kerk en samenleving.

In deze periode hebben we ook met de kerkenraad afgesproken, dat het orgelvoorspel bij de eredienst hoort en dus niet opgaat in een steeds luider wordend gekakel. De kerkenraad en voorganger komen binnen en vervolgens speelt de organist het door hem uitgekozen orgelwerk. Korte mededelingen van de kerkenraad volgen en dan ontvouwt zich de dienst.

Het was eveneens in deze periode dat Niek heel wat antifonen en motetten heeft gecomponeerd, nadat ik de teksten vanuit de grondtalen zingbaar vertaald had.'

Als lid van de Stichting Lutherse Werkgroep voor Kerkmuziek maakte Niek vanaf 1987 deel uit van de redactie van het blad *Musica Sacra*. Naast het vele schrijfwerk verzorgden Niek en zijn vrouw Ria tot december 2006 jaar de lay-out van het blad.

Op zondag 12 december 2004, derde Adventszondag, nam Niek als cantor-organist afscheid van 'zijn' koor en orgel in de Augustanakerk. Van stilzitten was nog geen sprake; tot zo'n anderhalf jaar voor zijn overlijden bleef hij spelen, voornamelijk in of in de buurt van Amsterdam-Noord. De Lutherse Johanneskapel in Amstelveen, verzorgingshuis 'De Wittenberg' en het kleinste (doopsgezinde) kerkje van Amsterdam; het was de omgeving waar hij zijn leven grotendeels doorbracht.

Tien jaar na zijn afscheid, na een laatste kerkdienst op 4 januari 2015, werd de Augustanakerk gesloten. Niek was toen al ernstig ziek en overleed kort daarna, op 5 februari 2015.

In gesprek met Els Hermanides

Uit het huwelijk van Niek en Ria Hermanides werden vier kinderen geboren. Dochter Els is ook werkzaam als musicus. Als jong meisje zong zij in het kinderkoor bij de IKON-kinderdiensten en vanaf haar elfde jaar zong zij in kerkkoor 'Cantate'. Ook speelde zij dwarsfluit; met Niek aan het klavecimbel speelden ze vele sonates en hebben ze uren samen gemusiceerd. Els ging schoolmuziek studeren in Amsterdam en daarna nog vier jaar traverso bij Marten Root; in 1998 rondde ze haar studie af met een UM-eind-examen aan het Sweelinck Conservatorium. Naast haar werkzaamheden als fluitist en als vakleerkracht muziek op de basisschool is zij cantrix in de Grote kerk in Edam.

Els en ik kennen elkaar uit de periode dat wij, samen met Hans Jansen, dirigeerden bij de Jeugd- en Jongerenmuziekdagen – inmiddels ruim 20 jaar geleden. Tot op de dag van vandaag worden deze georganiseerd door de Stichting Lutherse Werkgroep voor Kerkmuziek. Els is al jaren lid van deze Werkgroep waaraan haar vader ook lang verbonden was.

Voor wie is jouw vader belangrijk geweest?

Voor iedereen voor wie hij iets betekende. Hij gaf muziekles op de basisschool en heeft daar veel kinderen blij gemaakt door ze met muziek in aanraking te laten komen: veel zingen, spelen op Orff-instrumenten en muziek op een actieve manier laten beluisteren en ontdekken.

Hij heeft ook leerlingen lesgegeven aan de volksmuziekschool 'Willem Gehrels' in Amsterdam. Die lessen vonden beneden bij ons thuis plaats. We woonden in een dijkwoning aan de Nieuwendammerdijk en onder in het huis had mijn vader een tuinkamer waarin een elektronisch orgel, piano en spinet stonden. Wij hadden daar als gezin geen hinder van, omdat de leerlingen via een steeg onderlangs het huis binnenkwamen.

Overdag gaf hij muziekles op school en in de avonden aan huis. Maar ook was hij 's avonds regelmatig weg vanwege koren die hij had of om de kerkdiensten voor te bereiden. Hij was altijd druk in de weer met de muziek.

Dat hij 's avonds ook les gaf, was dat financieel noodzakelijk?

Dat zou ik niet kunnen zeggen. Geen idee. Wel weet ik dat muziek zijn passie was. En dan met name de kerkmuziek. Dat gaf hem vreugde en voldoening. Concertorganist worden, dat ambieerde hij niet, maar concerten bezoeken deed hij graag. Hij werd dan geïnspireerd door het spel en de mooie uitvoeringen. Hij bleef zich tot op hoge leeftijd interesseren voor nieuwe inzichten, interpretaties en ontwikkelingen op muzikaal gebied.

Gaf hij nog elders les dan alleen op school en thuis?

Hij had ook leerlingen die hij op het orgel in de Augustanakerk les gaf. Eén van hen was Dick Koomans. Mijn vader was altijd zeer vereerd als Dick in programmatoelichtingen van zijn orgelconcerten in zijn cv schreef dat hij z'n eerste orgellessen had genoten van Niek Hermanides.

Het lukte mijn vader iedereen te geven wat nodig was. Zo is er een leuke anekdote: mijn vader kreeg van collega's ook wel eens leerlingen waar zij niet zoveel mee konden. 'Kom maar op', zijn mijn vader dan. Zodoende kreeg hij ooit een meisje op orgelles dat veel te lange nagels had, waarop die collega's haar meermaals hadden aangesproken. Maar dat wierp geen vruchten af. Toen dat kind eenmaal bij mij vader zat te spelen, met vreselijk veel tikgeluiden vanwege die lange nagels, liet mijn vader haar gewoon begaan. Hij zei daar niets over. Ook de tweede week was het weer 'tik-tik-tik' op die toetsen, en opnieuw zei mijn vader niets. In de derde week waren die nagels er plotseling vanaf, maar nog steeds zei mijn vader niets. Hierop zei het meisje: 'Meneer Hermanides, u heeft helemaal niets over mijn nagels gezegd!' 'Nee, natuurlijk niet meissie' zei Niek met een onvervalst Amsterdams accent, 'als jij denkt dat je met die lange nagels kunt spelen...' Hij had allang bedacht dat die nagels er op een gegeven ogenblik vanzelf af zouden gaan. Hij liet 't haar zelf ontdekken. Dat tekende mijn vader wel: hij nam mensen zoals ze waren, werkte daarmee en had genoeg mensenkennis, inzicht en geduld om ze te begeleiden en te helpen in hun (muzikale) leerproces.

Mijn vader gaf met liefde en toewijding iedereen wat nodig was. Maar op de huishoudschool heeft hij het slechts één jaar volgehouden. Toen hij de directie vertelde er mee te stoppen, zei hij: 'Ik wil wel slijten, maar het moet wel nut hebben.'

Je vader heeft les gehad van Cor Kee. Heeft je vader ook andere voorbeelden gehad naast deze leermeester?

Hmmm, goede vraag. Ik realiseer me dat we het daar eigenlijk nooit over hebben gehad. Hij was natuurlijk tijdgenoot en stadsgenoot van Willem Vogel. Ze hadden beide hun eigen geluid, maar ik zie wel overeenkomsten in de bruikbaarheid en dienstbaarheid van de kerkmuziek die ze componeerden. Motetten, liturgische delen, liedzettingen: allemaal bruikbare en gepassioneerde muziek, geschreven voor de praktijk van de eredienst. De vernieuwende klanken uit de Duitse lutherse kerkmuziek van de twintigste eeuw zullen hem vast ook hebben geboeid en geïnspireerd.

Hij had veel contact met een collega, Horst Weber. Weber was een leeftijdsgenoot van hem en cantor-organist in het Duitse Duisburg. Zij hebben elkaar in Oostenrijk ontmoet toen mijn vader daar een cursus schoolmuziek volgde en Horst Weber één van de docenten was.

Uit die ontmoeting groeide een vriendschap, die er ook voor zorgde dat er

een jarenlange uitwisseling ontstond tussen de koren 'Kantorei Duisburg' en het evangelisch-luthers kerkkoor 'Cantate'. We zongen bij die gelegenheden dan ook dubbelkorige muziek van onder andere Schütz en eigen composities van Horst en Niek.

Sinds 1966 was je vader cantor-organist van de Augustanakerk. Hoe kwam hij daar terecht?

In deze kerk stond Ds. Pel. Hij was de bouwpastor van de in 1956 nieuwgebouwde Augustanakerk. Er was al wel een organist, maar dat was geen beroepsmusicus. Toen in 1966 het Van Vulpen-orgel werd gebouwd, had Pel contact met Cor Kee – of hij niet iemand wist die daar organist zou kunnen worden. Kee zei meteen tegen mijn vader: 'Nou Niek, dat is wat voor jou. Ik zou daar solliciteren'. Dat heeft hij gedaan

en mijn vader is daar toen cantor-organist geworden, en tot aan zijn pensioen in 2004 gebleven.

Als je de muziek van je vader zou moeten omschrijven, wat zijn dan kenmerken?

Zijn muziek vind ik vooral fris, verfrissend, niet voorspelbaar en er zit een vrolijkheid en speelsheid in die het voor mij heel herkenbaar maakt en een 'thuisgevoel' geeft. Mijn vader was een vrolijke en optimistische man en dat hoor ik terug in zijn muziek. Hij schreef muziek die past bij de woorden. Zowel in de zin van tekstuitbeelding als passend bij de sfeer van een

tekst. Bovendien is het geschreven met de zangstem voor ogen en met mooie, goed zingbare lijnen. Toepasbaar in en gemaakt voor de eredienst. Als de dominee met een (evangelie) lezing kwam waar geen motet bij te vinden was of een lied waar geen zetting bij was, dan schreef mijn vader een motet(je) of liedzetting, met de mogelijkheden die voor handen waren. Aan de

Niek Hermanides in 2005 als actieve gepensioneerde.

muziek kun je bijvoorbeeld zien of hij hoge sopranen, handige alten of veel tenoren had die hij kon splitsen. Bijna alle muziek is vanuit de praktijk gedacht en geschreven voor zijn eigen kerkkoor 'Cantate'. Later schreef hij ook wel voor mijn koor in de lutherse kerk van Hilversum en Edam.

Als ik iets van mijn vader laat zingen bij mijn cantorij in Edam, dan merk ik dat ze het niet altijd even eenvoudig vinden. Met name kortere fragmenten, snelle afwisselingen of dissonante samenklanken vinden ze nog wel eens lastig. De koorleden van 'Cantate' waren aan zijn stijl gewend en hadden er minder moeite mee. Iedere partij heeft mooie lijnen, het zit logisch in elkaar en je zult geen al te gekke sprongen tegenkomen, maar... je moet er wel even moeite voor doen.

Waar is het werk van je vader nu ondergebracht?

Ik heb zijn bibliotheek in bezit. Naast een schat aan literatuur en naslagwerk, koorbundels en allerhande uitgaven die uit de studeerkamer van 'de dijk' naar mijn zolderkamer zijn verhuisd, heb ik ook al zijn eigen gecomponeerde stukken. Het meeste in handschrift, waarvan we sommige zeer moeilijk leesbare zettingen soms gekscherend hiërogliefen noemden, vanwege de vele afkortingen of pijltjes en doorhalingen. Een paar jaar geleden heeft de Lutherse Werkgroep voor Kerkmuziek een aantal bundeltjes uitgegeven met werk van mijn vader, waaronder evangeliemotetten, liedzettingen en antifonen. Dit jaar is het tien jaar geleden dat mijn vader overleed, en wellicht is dat een mooie aanleiding om weer een bundeltje uit te brengen met muziek van zijn hand.

Eigen herinneringen

Mijn eigen, eerste herinneringen aan Niek gaan terug naar het jaar 2002. Het was tijdens een avond tijdens de Jeugdmuziekdagen in 'Te Boomsgoed' in Braamt, waaraan we beide als leiding waren verbonden. De deelnemertjes lagen al op één oor en wij zaten aan een drankje.

Niek vertelde zelden over zichzelf. Als je ernaar vroeg, kon je een mooi maar afgemeten antwoord krijgen. Zichzelf op de voorgrond plaatsen was hem vreemd.

Toch kon hij smeulige verhalen en lachwekkende anekdotes vertellen. Zelf noemde ik het echtpaar Ma-Ria en Pa-Niek. De toon was gezet en Niek haalde een kerkelijke herinnering op:

Het was toen ik nog erg jong was en in de gereformeerde kerk bij de speeltafel mocht zitten. Daar zat hoog, achter de gordijntjes, Jacques Bleij te spelen, en ik zat ernaast. Op een gegeven moment was het tijd voor de collecte. Beneden

liepen de zaklopers het geld op te halen. Laat er nu één van hen bijdehand denken te zijn. Tijdens het orgelspel schuift die man met z'n lange stok pardoos de collectezak, dwars door de gordijntjes, tussen Bleij en de bladmuziek. Ik zat erbij en keek ernaar. Juist op dat moment sist Bleij: 'Grijp die zak!'. En ja, dat deed ik. De goegemeente zag die zak met stok en al naar boven verdwijnen terwijl de orgelmuziek doorging.

Hilariteit! De betreffende collectant moest zich naar boven haasten om de zak weer op te halen, want dat collectegeld moest natuurlijk veiliggesteld worden. En als je naar het orgel wilde, moest je buitenom, door het huis van de koster heen. Je kunt je voorstellen dat een en ander nogal chaotisch verliep...

Het evangelisch-lutherse kerkkoor 'Cantate' in de Amsterdamse Augustanakerk. Foto uit 1991

De Jeugdmuziekdagen bestonden uit het repeteren met de kinderen. Het boekwerkje voor deze dagen opende traditiegetrouw met veel canons: muziek om bij het eten te zingen en muziek 'voor alle tijden'. Eén van die canons schreef hij bij het 25-jarig huwelijksjubileum van Wonno & Marijke Bleij. In het Latijn én bestaande uit 25 nootjes muziek. De kinderen zongen naar hartenlust mee.

In 2002 was het thema 'Kerkmuziek rond bijbelplaatsen'. Niek haalde veel muziek uit de bundels *Alles wordt nieuw*, maar hij schuwde ook tweestemmige muziek uit andere liedbundels niet. Zo zongen we met de kinderen melodieën van Wim ter Burg, Tera de Marez Oyens, Jetty Podt, Marijke en Wonno Bleij.

De deelnemende kinderen waren eraan gewend hun muziekinstrumenten mee te nemen. Niek schreef gedurende de Jeugdmuziekdagen voor die kinderen 'op maat'. Hij keek wat een kind kon en noteerde dan een paar noten op een muziekvel. Wanneer iemand maar twee noten kon spelen, schreef Niek bij het betreffende lied een stempartij die uit

Lees verder op pagina 27

twee noten bestond. Hij nam de kinderen serieus en de kinderen namen hem serieus. Tussen de blokken van het zingen door nam hij dan een of meerdere kinderen apart om nog even wat te oefenen.

Op deze locatie stond een elektronisch pierement (zo noemde Niek dit apparaat) dat zijn langste tijd had gehad. Maar dat deerde Niek niet. Hij nam het zoals het was en ging met de kinderen muziek maken. Kinderen serieus nemen, om zo het beste uit de kinderen naar boven te halen: onder andere dát heb ik van Niek geleerd.

Aan het einde van deze dagen vierden we vespers in de evangelisch-lutherse kerk in Doesburg. Daarbij werden de be-moediging, de intocht, het *Gloria Patri*, de acclamatie bij de gebeden en het *Onze Vader* op psalm-tonen gereciteerd. Iedereen deed mee, oud en jong.

Voorafgaand aan de vespers was er een klein concert waarin de jonge deelnemers aan hun ouders konden laten horen wat ze de dagen ervoor gestudeerd hadden. Mede dankzij nestor Niek.

Diverse liedbundels

De samenwerking tussen Hermanides en Wonno Bleij is in boekvorm voor het eerst waar te nemen in *Kinderdiensten*. Bleij verzorgde vanaf 1967 kinderdiensten in Amstelveen die door het IKOR (later de IKON) werden uitgezonden. Een weerslag van die diensten is te vinden in de vierdelige serie *Kinderdiensten* (Amsterdam, 1971-1972). In de eerste twee delen is een enkele melodie van Hermanides opgenomen.

Een paar jaar later verscheen onder redactie van Dr. J.L. Klink en T. de Marez Oyens *Liedboek voor de kinderen*. Daarin werden twee melodieën van Hermanides opgenomen.

Ondertussen verscheen in 1973 *Liedboek voor de kerken*. Van Hermanides zijn hierin geen melodieën te vinden. Dat is misschien verklaarbaar omdat hij pas vanaf 1968 meer betrokken raakte bij omstandigheden waarvoor nieuwe melo-

dieën geschreven moesten worden. Toen het *Liedboek voor de kerken* zijn weg had gevonden, ging de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (ISK), waarvan Bleij de voorzitter was, voort met de studie en verkenning van het 'kerklied van morgen'. Het eerste resultaat verscheen in 1981 onder de titel *Zingend Geloven*, met als subtitel 'Tijd voor Pasen'. Het was een verzameling liederen voor de Zeventigdagen-tijd. Als Lied 44 vinden we in deze bundel 'In de mantel van het duister', een tekst van Bleij waarbij Hermanides de melodie componeerde.

Enkele jaren later volgden *Zingend Geloven-2*, 'Te Gelegener Tijd'. Ook daarin verscheen een melodie van Hermanides' hand.

Net als in de delen 3, 4, 7 en 8, waarvan in deel 8 (2004) 'Dat wij onszelf gewonnen geven'.

Met het verschijnen van deel 8 van de serie *Zingend Geloven* lijkt een einde gekomen aan de publicaties van liedmelodieën van Hermanides' hand.

Of... toch niet?

Op zaterdag 1 oktober 2011 vond in de evangelisch-lutherse kerk in Woerden de presentatie plaats van *Ook in het vuur is Hij nabij - Bijbelse liederen voor kinderen en grote mensen*. In dit boek zijn de liederen verzameld waarvan Wonno Bleij de tekst en soms ook de muziek schreef. Pieter Endedijk was met Wonno Bleij begonnen met het verzamelen van de liederen. De uitgave was bedoeld als afscheidscadeau voor en dankbetuiging aan Bleij, maar hij was helaas vijf maanden eerder overleden. Het persklaar maken had langer geduurd dan verwacht. Wim Kloppenburg heeft daar-

om de losse verzameling van manuscripten voor deze uitgave gereedgemaakt.

Kloppenburg memoreerde bij deze presentatie dat hij in de archieven van de IKON nog elf bandopnamen had gevonden met liederen van Wonno Bleij. Tot zijn verrassing trof hij twee liederen aan die niet aanwezig waren bij het materiaal

Niek Hermanides schrijft partijen voor verschillende muziekinstrumenten tijdens de Jeugdmuziekdagen in 2004

dat hij samen met Endedijk had uitgezocht, en die dus ontbreken in de bundel. Eén van die twee liederen was een melodie van Niek Hermanides: 'Koning Nimrod was de eerste'. Het lied dat hij ooit componeerde op het dashboard van zijn auto...

In *Ook in het vuur is Hij nabij* zijn in totaal elf melodieën van Hermanides opgenomen, waarvan er twee in hiervoor genoemde bundels verschenen.

De melodie

Wat opvalt bij het zingen van de melodie bij 'Dat wij onszelf gewonnen geven' is dat deze door het gregoriaans lijkt te zijn geïnspireerd, vanwege de vele toonherhalingen en de ambitus van een kwint. Alleen op de tekst 'bevrijdende bestaan' wordt de omvang slechts een keer overschreden met de noot *d*. Door die hoogste noot krijgen in de eerste en laatste strofe de woorden 'bevrijdende' respectievelijk 'elke dwang bevrijd' een accent. In de begeleidingsbundel begint Hermanides de melodie in de toonsoort e-klein, terwijl de tweede regel op 'bevrijdende bestaan' eindigt in G-groot. Hierdoor klinkt in de mineurmelodie de bevrijding plotseling in majeur. Vervolgens buigt de componist de begeleiding om, terug naar e-klein.

Wie de melodieën in *Zingend Geloven* deel 8 (Nr. 43) en *Liedboek - Zingen en bidden in huis en kerk* (Lied 816) met elkaar vergelijkt, ziet dat de achtste rust vóór de laatste regel is verdwenen. De reden voor deze wijziging is te lezen op de site www.liedboekcompendium.nl: 'met die achtste rust erin is het alsof de zanger even stilgezet wordt'. Mijns inziens hebben de samenstellers daar gelijk in; in het *Liedboek* loopt de melodie op een meer natuurlijke wijze door dan in *Zingend Geloven*.

In *Musica Sacra* lezen we dat Niek Hermanides spijt had dat hij de liedboekredactieleden hun zin had gegeven.² Een paar maanden voor zijn overlijden schreef Hermanides aan de redactie van het *Liedboek*: 'Ik heb getracht een melodie te creëren die al reciterende op introverte wijze iets van de tekst accentueert. Het tempo van deze melodie moet dus niet al te snel genomen worden, anders gaat er veel verloren.' Ook wijst hij erop dat de vele repeterende noten 'niet te houderig, maar mooi legato gezongen moeten worden'.

En ach, ik begrijp zowel Niek als de liedboekredactie. Maar belangrijker vind ik dat er in ieder geval een melodie van een bescheiden en relatief onbekend musicus, wiens leven lang ten dienste van de kerkmuziek stond, in het *Liedboek* staat en dat deze gezongen wordt!

De tekst

Dichter René van Loenen schreef deze tekst kort na een afscheidsbezoek aan een doodzieke vriend die het leven aan het

loslaten was. 'Wat hem bovenal fascineerde' zo schrijft Van Loenen, 'was het op weg gaan, het achterlaten van alles wat vertrouwd is, het opgenomen worden in een totaal andere wereld. Terwijl hij mij van dit verlangen deelgenoot maakte, realiseerde ik me dat de vervulling ervan, de bevrijdende ervaring, voor hem niet meer weggelegd was. Maar tegelijk drong het tot me door dat hij ook aan een heel andere reis dacht en aan het onderkomen dat wij God noemen.'³

Opvallend in deze tekst is dat God niet bij name wordt genoemd. Maar wie het zingt en leest door de bril van iemand van wie het einde nadert, kan niet anders concluderen dan dat het wel degelijk om God gaat. In de laatste regel wordt dat onmiskenbaar duidelijk: 'Dat Gij ons onderkomen zijt'. 'Onszelf gewonnen geven', 'versteende zekerheden verlaten', 'Omdat de huizen die wij bouwden geen onderkomen kunnen zijn', 'Dat wat wij hebben ons niet gijzelt' – het zijn scherpe en rake bewoordingen.

Uiteraard is deze liedtekst ook te spiegelen aan verhalen uit de bijbel. Daarvoor verwijs ik graag naar de website liedboekcompendium.nl, waar Sebastiaan 't Hart in zijn bijdrage over dit lied de verschillende strofen inhoudelijk aan de Schrift verbindt.

Tenslotte

De scherpe, rake en confronterende tekst van Van Loenen is dankzij de gemoedelijke en ook ietwat reciterende melodie van Hermanides toegankelijker geworden. Eigenlijk vind ik dit lied een fraai voorbeeld van woord-toonverhouding. Want deze tekst uitspreken kan veel scherper overkomen dan wanneer hij wordt gezongen op Hermanides' melodie. 'Dat wij de stille roep verstaan' krijgt zingenderwijs, vanwege die neergaande melodie, een ontspannen karakter. Die stille roep, die overtuiging 'Dat Gij ons onderkomen zijt', is intiem en heel persoonlijk. Dankzij die dalende melodie komt deze gedachte tot een rustpunt.

Dat brengt me terug naar 'die Amsterdammer' die met onversneden Amsterdamse humor prachtige verhalen kon vertellen. Maar ook de man die niet of zelden over zichzelf sprak. Een mens die liever anderen wilde meenemen in de muziek en zo het beste uit jong en oud naar boven wilde halen. Met veel levenservaring wist Niek Hermanides op zevenenzeventigste leeftijd een melodie te schrijven bij deze indringende tekst.

Muziek, zo durf ik wel te zeggen, daagde Niek uit 'om te leven.' Immers: 'Ik wil wel slijten, maar het moet wel nut hebben'...

¹Deel uit preek bij uitvaart Niek Hermanides op 12 februari 2015. Zie *Musica Sacra*, Tijdschrift voor kerkmuziek, no. 82, Maart 2015, pag. 4.

²*Musica Sacra*, Tijdschrift voor kerkmuziek, no. 83, September 2015, pag. 4.

³www.liedboekcompendium.nl